

RESMİ TELGRAFLAR DOĞRULTUSUNDA 1939 ERZİNCAN DEPREMİ'NDE KURTARMA, İLK YARDIM VE İSKÂN FAALİYETLERİ

*First Aid, Rescue and Settlement Activities in the 1939 Erzincan
Earthquake in Line with Official Telegrams*

Yusuf Ziya KESKİN*
Meryem İnan ÖNAL**

Makale Geliş Tarihi: 19.06.2021

Makale Kabul Tarihi: 19.09.2021

Özet: Türkiye'nin birinci derece deprem kuşağı olan Kuzey Anadolu Fay hattında yer alan Erzincan, tarih boyunca yıkıcı depremlere sahne olmuştur. Bunlardan biri de 27 Aralık 1939 tarihinde yaşanan büyük Erzincan depremidir. Etki alanı ve şiddeti çok büyük olan deprem Erzincan ile birlikte birçok şehirde de yıkıcı etki yaratmıştır. Buna rağmen Erzincan Depremi olarak bilinmesinin sebebi deprem merkezinin Erzincan olması ve en fazla hasarın ve can kaybının bu şehirde yaşanmasıdır. Erzincan'ın jeolojik yapısı ve ağır kış şartları can kayıplarının artmasına ve Erzincan' a gelecek yardımların gecikmesine sebep olmuştur. Bu çalışmada 1939 Erzincan Depremi sonrasında yapılan çalışmalar ve yardımlar resmi telgraflar doğrultusunda incelenmiştir. Depremden sonra çekilen telgraflar devletin Erzincan'da yaşananlardan bilgi sahibi olmasına ve yardımların Erzincan'a ulaştırılmasında belirleyici rol oynamıştır.

Anahtar Sözcükler: Erzincan, Erzincan Depremi, Telgraf, İletişim.

First Aid, Rescue and Settlement Activities in the 1939 Erzincan Earthquake in Line with Official Telegrams

Abstract: Located on the North Anatolian Fault line, which is Turkey's first degree earthquake belt, Erzincan has witnessed devastating earthquakes throughout history. One of them is the great Erzincan earthquake on 27 December 1939. The earthquake, which had a very large impact area and intensity, had a devastating effect in many cities along with Erzincan. Despite this, the reason why it is known as the Erzincan Earthquake is that the earthquake center is Erzincan and the most damage and loss of life is experienced in this city. The geological structure of Erzincan and the harsh winter conditions caused the loss of life to increase and the aid to Erzincan to be delayed. In this study, the works and aids made after the 1939 Erzincan Earthquake were examined in line with the official telegrams. Telegrams taken after the earthquake played a decisive role in informing the state of what happened in Erzincan and in delivering aid to Erzincan.

Keywords: Erzincan, Erzincan Earthquake, Telegram, Communication.

* Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, yzkeski@gmail.com

** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, monal@erzincan.edu.tr

I. Giriş

Afet, insanlar ve insan yerleşmeleri üzerinde fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel kayıplara neden olan, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplumları etkileyen doğal, teknolojik ve insan kökenli olaylardır.¹ Türkiye’de, jeolojik, jeomorfolojik yapısı ve sahip olduğu iklimsel özellikleri nedeni ile büyük can ve mal kaybına yol açan doğal afetlerle sık sık karşılaşmaktadır.² Yaşanan bu afetlerin başında, bir anda büyük ölçüde can ve mal kayıplarına neden olabilen deprem gelmektedir. Deprem, esnek yapılı yer kabuğu tabakasının kırılması ya da dengesinin bozulmasıyla oluşan şok sonucunda açığa çıkan enerjinin sarsıntılar biçiminde yeryüzüne yayılması olayıdır.³

Türkiye, dünyanın üç önemli deprem kuşağından biri olan Alp-Himalaya (Akdeniz) Deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bu nedenle, çok sayıda kırıklarla parçalanmış olan Anadolu, geçmişte çok şiddetli ve yıkıcı depremler yaşamış, bugünde yaşamaktadır.⁴ Türkiye’nin birinci deprem kuşağı olan Kuzey Anadolu Fay Kuşağında yer alan Erzincan, tarih boyunca yıkıcı depremlere sahne olmuştur.⁵ Yapılan araştırmalara göre Erzincan’da meydana gelen depremler aynı deprem kuşağında bulunan diğer yerlere kıyasla daha şiddetli meydana gelmektedir. Bunun sebebi Erzincan Ovasında gerçekleşen tektonik hareketlerin genç ve geniş ölçülü hareketler olmasıdır.⁶

Coğrafi taksimatta Erzincan İli kuzeyden Giresun, Gümüşhane, Bayburt; doğudan Erzurum, güneyden Bingöl, Tunceli; güneybatıdan Elazığ ve Malatya; batıdan Sivas illeri ile sınırlandırılan, Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin birbirine yaklaştığı bir konumda yer alır.⁷ 1935 yılı itibarıyla Erzincan ilinde Merkez kaza, Kuruçay, Kemah, Kiğı, Pülümür ve Refahiye olmak üzere toplamda altı kaza ve bu kazalarda 26 adet de nahiye bulunmaktadır. 1935 yılı nüfus verilerine göre Erzincan vilâyetinin toplam nüfusu 77.275’i erkek ve 80.609’u kadın olmak üzere 157.344 kişidir.⁸

27 Aralık 1939 tarihinde 7,9 şiddetinde ölçülen Erzincan Depremi, 19. yüzyıldan günümüze kadar Anadolu’ da meydana gelen en büyük deprem olarak

¹ Oktay Ergünay, “Türkiye’ nin Afet Profili” TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı 5-7 Aralık 2007, İMO Kongre ve Kültür Merkezi, Ankara, s.1.

² O. Gökçe, Ş. Özden, A. Demir, s.5.

³ F. M. Kızıloğlu, M. Okuroğlu, İ. Özüng, “Kırsal Yerleşimler ve Doğal Afetler” *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2006, C.23, S.2, s.53.

⁴ Şahin, Sipahioğlu, s.42-43.

⁵ Fadik Tosik Dinç, “Ulus Gazetesine Göre 1939 Erzincan Depremi” *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış 2016, S.13, s.1.

⁶ Erdoğan Akkan, “Erzincan Ovasında Son Tektonik Hareketler ve Bunların Morfolojideki Tesiri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Aralık 1961, S.21, s.133-134.

⁷ A.Gül, A. Başbüyük, *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Erzincan Kazası*, Birinci Basım, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2011, S.7.

⁸ B. Tunç, Ö. Demir, “1935 Nüfus Sayımında Erzincan Nüfusunun Potansiyeli”, *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu, Bildiriler Cilt 5*, 26-28 Eylül 2019, Erzincan, s.469.

kabul edilir.⁹ Erzincan merkezli gerçekleşen deprem Sivas, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Samsun, Gümüşhane, Yozgat, Malatya ve Tunceli gibi geniş bir alanda etkili olmuştur.¹⁰ Bu deprem, Erzincan'dan başlayıp Amasya'nın Ezinepazar mevkiine kadar yaklaşık 360 kilometrelik bir hat boyunca yüzey kırığı meydana getirmiştir.¹¹ 1939 yılında yaşanan deprem birçok ilde ağır hasarlara sebep olmasına rağmen Erzincan Depremi olarak bilinmesinin sebebi, depremin Erzincan merkezli olması ve en çok hasarın ve can kayıplarının Erzincan'da yaşanmasıdır.¹²

II. Depremın Duyurulması İle İlgili Telgraflar

Depremde Erzincan postanesi yıkılmış, nöbetçi telgrafçılar hayatlarını kaybetmişlerdir. Erzincan İstasyonunda haberleşme hatlarının hasar görmesi nedeniyle şehir dışı ile bağlantı kurulması mümkün olmamıştır. Erzincan Valisi Osman Nuri Tekeli ve Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanı General Muharrem Mazlum İsoğara, kentten yaklaşık 14 km uzaklıkta bulunan Dumanlı İstasyonu'na gelerek Erzincan depremi hakkında ilk açıklayıcı telgrafi çekmiştir. Kemah Dumanlı İstasyonundan gönderdikleri ilk telgrafta, gece saat iki civarlarında Erzincan'da büyük bir deprem olduğu, devlet binaları dahil bütün evlerin yıkıldığı, çok sayıda insanın öldüğü ve enkaz altında kaldığı, yer yer yangınların çıktığı, sağ kurtulan askerlerin enkaz kaldırmaya ve yaralı kurtarmaya yardım ettikleri ayrıca depremden sadece şehir merkezi değil köylerinde çok etkilendiği ve depremde halk için gereken acil ihtiyaçlar bildirilmiştir. Bu telgraf Başvekâletle birlikte Milli Müdafaa, Dâhiliye, Sıhhiye Vekâletlerine, Genelkurmay Başkanlığına, Elazığ'da III. Ordu Müfettişi Kazım Orbay'a, IV. Umumi Müfettişliğine ve Kızılay Genel Merkezi'ne de gönderilmiştir.¹³

Sağlık Bakanı adına Dr. Osman İsmet Temizer tarafından 28 Aralık günü gelen telgrafların özeti olarak gönderilen telgrafta,

1-Refahiye hükümet doktoru tarafından gönderilen telgrafta, Refahiye merkezde ve köylerinde yaralı ve ölülerin bulunduğunu sayı belirtmeden bildirdiği ve kendisinin sağlık memuruyla birlikte yaralılara yardım için köylere gittiği,

2-Ordu Valisi tarafından gönderilen telgrafta, dört defa deprem olduğu fakat hasarlı bina ve yeralının olmadığı,

⁹ İlhan Haçin, "1939 Erzincan Büyük Depremi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.30, S.88, Ocak 2014, s.40.

¹⁰ Resul Köse, "1939 Büyük Anadolu Depremi ve Uluslararası İnsani Yardım Seferberliği", *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu, Bildiriler Cilt 5*, 26-28 Eylül 2019, Erzincan, s.510.

¹¹ Abdülhamit Dündar, "1939 Erzincan Depremi ve "Destan-ı Zelzele", *Bilecik Şeyh Edebadi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.4, S.2, Aralık 2019, s.760. 759-778.

¹² Erdem Yavuz, *1939 Erzincan Depremi: Erzincan ve Bölgeye Etkisi*, Birinci Baskı, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2017, s.13.

¹³ BCA, 030 10 119.843.4

3-Sivas Valisi tarafından gönderilen telgrafta, Sivas'tan bir otomobil ve on kamyon, Divriği'den beş kamyon, sıhhi malzemeler, 200 kilo ekme ve 280 işçinin Erzincan'a gönderildiği,

4-Dördüncü Umumi Müfettişliği tarafından gönderilen telgrafta, Erzincan İstasyonu ve ek binasında hasar olmadığı, telefon tellerinde ve bazı makinelerde bozulma olduğu ve bunlar için gereken malzemenin istendiği, Erzurum'dan beklenen trenin gelmediği, Elazığ'dan 200 ekme, bir kamyon, bir hasta nakil aracı, bir doktor ve yeteri kadar ilacın trenle Erzincan'a gönderildiği,

5-Erzincan Valisi tarafından gönderilen telgrafta, sarsıntuların devam ettiği, şehirde yıkılmayan binanın kalmadığı, ölü sayısının çok olduğu, nüfusun yaklaşık yüzde ellisinin öldüğü, yüzde yirmisinin yaralandığı, askerlerin yardımıyla enkaz kaldırma çalışmalarının yapıldığı, Erzincan'a henüz hiçbir yerden yardım gelmediği için yiyecek ve içeceğin olmadığı, Kemah Erzincan arasındaki tren yolunun tamir edilmeye çalışıldığı, Erzincan ile Tercan arasındaki köprüde hasar olduğu ve yapılacak yardımların en kısa zamanda yapılmasının gerekliliği,

6-Erzurum Valisi tarafından gönderilen telgrafta, Sıhhiye Müdürü başkanlığında üç doktor, üç sağlık memuru, iki hasta bakıcı ve üç kâtipten oluşan iki ekibin trenle Erzincan'a gönderildiği, çadır, battaniye, sedye gibi gerekli malzemelerle birlikte erzakta gönderildiği ayrıca dokuzuncu kol ordudan temin edilen elli dört çadır, erzak, iki doktor ve hastabakıcının Erzincan'a gönderildiği,

7-Ordu Valisi tarafından gönderilen telgrafta, depremden Ordu ve ilçelerin de etkilendiği, Ordu'da on ölü yirmi dört yaralı, Mesudiye'de yetmiş beş ölü, Fatsa'da dokuz ölü yirmi yaralı, Gököy Kazasına bağlı Yurt Köyü'nde bir ölü bir yaralı olduğu ve acil yardım olarak iki bin çadır istedikleri,

8-Erzurum Valisi tarafından gönderilen telgrafta, Erzincan'a yardım götürmek için yola çıkan trenin gece Erbaş İstasyonunda kaldığı daha sonra trenin Tunceli İstasyonuna çekildiği, istasyonla Erzincan arasındaki tren yolunda sorun olduğu için trendeki malzemelerin ve yardım ekibinin Erzurum'dan gönderilen on beş kamyonla Erzincan'a gönderileceği bildirilmiştir.¹⁴

Sağlık Bakanı adına 29 Aralık günü Dr. Osman İsmet Temizer'e gelen telgraflarda:

1-Sivas'tan alınan telgrafta Sivas merkezindeki okulların hasarlarının tespit edilmesi için bir gün tatil edildiği ve Zara'daki Cumhuriyet Okulu öğrencilerinin başka okullara dağıtıldığı,

2-Erzincan Valisi tarafından gönderilen telgrafta, Kemah merkezinde ölenin olmadığı, köylerde otuz beş kişinin öldüğü ve sekiz kişinin de yaralandığı,

¹⁴ BCA, 030 01 77.482.5.5

3-Hatay Valisi tarafından gönderilen telgrafta, Erzincan'a yardım için bir komite oluşturulduğu,

4-Tokat Vilayetinden alınan telgrafta, Tokat'ta bulunan doktor ve sağlık memurlarından acil sağlık ekibi kurularak otomobil ve hayvanlarla gerekli köylere yardım gönderildiği, ağır yaralıların Tokat'taki hastaneye götürüldüğü, hastanelerin yeterli gelmediği durumlarda otellerin ve uygun binaların hastane olarak kullanılacağı ayrıca iki tane askeri hava çadırının kurulduğu ve Samsun'dan gelen yardım ekibinin, Reşadiye, Niksar ve Erbaa'ya gönderildiği ve bu kazalarda enkaz kaldırma çalışmalarının halen devam ettiği,

5- Aşı, serum, çeşitli ilaçlar, seyyar ve donanımlı laboratuvar ile Dâhiliye doktoru, Hariciye asistanı, hastabakıcı, laborant ve hademedden oluşturulan iki ekibin görev için hazır bir şekilde gelecek emirleri beklemekte olduğu,

6- Erzurum ve Sivas hastanelerine cerrahi malzeme gönderilmesinin İstanbul'a yazıldığı bildirilmiştir.¹⁵

29 Aralık günü saat 17.00'dan 30 Aralık saat 10.00'a kadar Sağlık Bakanı adına Dr. Osman İsmet Temizer'e gelen telgraflarda;

1- Amasya'dan alınan telgrafta, Amasya'da sarsıntuların devam ettiği, yedi yüz on dokuz kişinin öldüğü, yetmiş dört kişinin yaralandığı, Kızılay'dan gelecek yardım malzemelerinin henüz gelmediği, öncelikli olarak çadıra ihtiyaç duyulduğundan sekiz yüz çadırın gelmesinin beklendiği, Kayseri'den yardım ekibinin geldiği fakat daha fazla doktora ve ilaca ihtiyaç duyulduğu,

2-Malatya Valiliği'nden alınan telgrafta, Erzincan'a para, erzak ve tıbbi malzeme yardımının devam ettiği,

3-Tokat Valiliği'nden alınan telgrafta, Turhal'da yüz ölü olduğu, Niksar'ın köylerinde iki yüz ölü, üç yüz yaralı olduğu, Reşadiye ile henüz iletişim kurulmadığı, Reşadiye yollarının kapalı olduğu iki jandarmanın bildirmesiyle Reşadiye Merkezde iki yüz ölü, kırk sekiz yaralı bulunduğu, kasabada yangın çıktığı ve yardım gönderildiği,

4-Erzurum Valiliği'nden alınan telgrafta, Tunceli İstasyonunda kalan trendeki yardım ekibi ve yardım malzemelerini Erzincan'a götüren on sekiz kamyonun Aşkale'de kar nedeniyle yolda kaldığı fakat yolun açılarak akşama Erzincan'a ulaşacağını ayrıca Erzincan'a trenle ekmek ve erzak gönderildiği, Erzincan'da enkaz altında Tercan un fabrikasına ait bin çuval un bulunduğu ve bu unlardan faydalanılması için Erzincan'a bilgi verildiği,

6-Sivas Valiliği'nden alınan telgrafta, Koyulhisar Kaymakamlığı ile iletişime geçildiği, Suşehri'nde dört bin otuz üç ölü olduğu, Koyulhisar ve Suşehri ile ulaşım sağlanmaya çalışıldığı, Zara ve Hafik'e erzak ve malzeme gönderilmesi ne devam edildiği,

¹⁵ BCA, 030 01 77.482.5.3

7-İstanbul'dan beş yüz kiloluk pamuğun Sivas Numune Hastanesine sevk edildiği bildirilmiştir.¹⁶

III. Depremın Duyulmasından Sonra İlk Tepki ve Yapılan Yardımlar İle İlgili Telgraflar

Kızılay Cemiyeti Genel Başkanı tarafından 28.12.1939 tarihinde gönderilen telgrafta, depremden zarar gören halka yardım edilebilmesi için iki bin liranın Ordu Kızılay Merkezi hesabına gönderildiği bildirilmiş ayrıca bu durum hakkında İç İşleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarına da bilgi verilmiştir.¹⁷

Kızılay Cemiyeti Genel Merkezi tarafından gönderilen telgrafta, depremin öğrenilmesinden sonra açıkta kalan depremzedeler için 27.12.1939 tarihinde beş yüz çadır, bin battaniye, bin gömlek, bin don ve on beş bin liranın Ziraat Bankası'ndan Kızılay Erzincan Merkezi adına gönderildiği, Erzurum ve Sivas Kızılay Merkezleri tarafından Erzincan'a un ve ekmek göndermelerinin istendiği bildirilmiş, bu telgraf İç İşleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarına da bildirilmiştir.¹⁸

Kızılay Cemiyeti Genel Başkanı tarafından gönderilen telgrafta, Zara Kızılay Şubesi Başkanlığından alınan telgrafta, Zara'da 26 kişinin öldüğü, depremde kaç evin zarar gördüğünün halen tespit edilemediği ve açıkta kalan halk için iki yüz çadıra ve paraya ihtiyaç duyulduğunun bildirildiği, ayrıca ihtiyaç duyulan çadırların ve paranın gönderilmek için hazırlandığı ve Zara'daki durumun tespit edilmesi için bir müfettişin gönderileceği bildirilmiştir. Bu telgraf İç İşleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarına da bildirilmiştir.¹⁹

Kızılay Cemiyeti Genel Başkanı tarafından gönderilen telgrafta, 27.12.1939 tarihinde üç yüz çadır, beş yüz gömlek ve üç bin liranın Tokat Kızılay Merkezi adına trenle gönderildiği bildirilmiştir. Bu telgraf İç İşleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarına da bildirilmiştir.²⁰

Başbakan tarafından 28.12.1939 tarih ve 12 sayılı yazılara cevap olarak gönderilen telgrafta, dün gönderilen telgrafta hangi şehirlerin ne kadar ve nasıl yardım edeceklerinin bildirildiği, emir verilen şehirlerin ekmek ve gerekli malzemeleri göndereceklerinin ümit edildiği, Hatay, İçel, Gaziantep, Maraş ve Diyarbakır İllerinden gönderilmesi istenilen ekmeklerin Erzincan'a ulaşıncaya kadar bayatlayacağı, yine de dün verilen emirlerin uygun bir şekilde yerine getirilmesi istenmiştir.²¹

¹⁶ BCA, 030 01 77.482.5

¹⁷ BCA, 030 10 178.234.5.1

¹⁸ BCA, 030 10 178.234.5.2

¹⁹ BCA, 030 10 178.234.5.3

²⁰ BCA, 030 10 178.234.5.1

²¹ BCA, 030 10 119.843.9.1

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Ahmet Hulusi Alataş'ın 01.01.1940 tarihinde gönderdiği telgrafta, depremden sonra Erzincan'daki durumu, depreme dair alınan kararları ve tedbirleri bu telgrafa ek olarak Başbakanlığa sunulacağını, yolların karla kaplı olması nedeniyle tren vagonunun yoldan çıktığı ve çok zor şartlarda Erzincan'a ulaştıklarını bildirmiştir.²² Karagöl ve Eskiöy istasyonları civarında yolların karla kapanması ve iki kez trenin raydan çıkması dolayısıyla 38 saat kadar mecburi bir gecikme sonrasında Ankara'dan hareketin 73 üncü saatine doğru 31.12.1939 tarihinde saat on birde Erzincan'a ulaşılmıştır. Erzincan'da görülen ilk vaziyet, tüyler ürpertecek şekilde muazzam bir felaket sahnesidir. En yeni yapılmış istasyon, Halkevi binaları da dahil olmak üzere şehir baştan başa yıkılmış ve korkunç bir harabe halini almıştır. İlk temaslarda tahribat, ölüm ve yaralı miktarı hakkında doğru bir bilgi alınmaya çalışılmış, fakat felaketin ani ve geniş olması ve ilgili bütün devlet dairelerinin amir ve memurlarının da aynı korkunç felaket içinde kalmış bulunmaları bunu imkânsız kılmıştır.

30.12.1939 akşamına kadar üç kabile halinde Diyarbakır, Malatya, Elazığ, Sivas hastanelerine sevk edilmiş bulunan 342 yaralıdan sonra, 31.12.1939 gece yarsına kadar sevk merkezinde ancak elli kadar yaralı toplanmış ve bunlar da dördüncü kabile olarak Erzurum'a sevk edilmişlerdir. Köylerle temas ve yaralı tahliyesine ancak 31.12.1939'da başlanabileceğinden, oralarda bulunacak ölü ve yaralı miktarı hakkında daha sonra bilgi verileceği bildirilmiştir.

Felaket sahasında alınan tedbirler şu şekilde özetlenebilir:

1-İlk Yardım ve tedavi işleri,

Felaketten sonra alınan ilk tedbir, enkaz çıkarmak ve tedavi faaliyetleri olmuştur. İlk yardım ve tedavi işlerine Erzincan'da bulunan doktorlar felaketin hemen akabinde ellerinden geleni yapmak suretiyle başlamışlar, kendisi de muhtelif yerlerden hafif yaralı bulunan hastane operatörü Suat ile şimendifer inşaat hekimi Safa ilk geceden itibaren yaralılara mümkün olan yardımı yapmışlardır. Memleket hastanesi yıkılmış olmasına rağmen hastanede bulunan 22 hasta kurtarılmış, burada sadece hastanenin aşçısı ölmüştür. Demiryolunun bozulması ve yolların karla kaplanmasına rağmen felaketin ikinci günü Erzurum'dan yetişen iki askeri doktor ile Erzurum'dan Dr. Salim'in başkanlığında yeterli miktarda malzeme ve yiyecek ile yola çıkan ilk yardım heyeti ile Ankara'dan gönderilen ilk yardım ekibi de gelerek yardım işlerine el koymuşlardır.

İstasyondaki harap olmuş binalardan ikisinde geçici yaralı tedavisine müsait olan bir iki odaya, hastaneden kurtarılan karyola ve yataklar konulmuş ve toplanan yaralılar buralara yatırılarak ilk pansumanları yapılmış, kendilerine sıcak yemek verilmiş, sevke hazır bulundurulmuşlardır. Malatya bez fabrikası tarafından da fabrika müdürünün idaresinde gönderilen bir yardım heyeti Erzincan-

²² BCA, 030 10 199.844.5.2

can'a gelmiş ve istasyonda kurduğu bir mutfaktan halka ve yaralılara sıcak yemek dağıtımına başlamıştır. Enkaz altından cesetlerin çıkarılması ve defni, yaralıların tedavi ve iaşesi ve sevki gibi hususlarda, 1.1.1940'dan itibaren iki ekip halinde çalışmak üzere 800 asker görevlendirilmiştir. Şehir sekiz bölgeye bölünerek her bölgede öğleye kadar elli er, öğleden sonra da diğer elli erin çalışmasına yönelik planlama yapılmıştır.

Kızılay'dan ilk yardım olarak Erzincan'a gönderilen on beş bin lira Ziraat Bankası binası yıkıldığından ve kasa enkaz altından çıkarılmadığından vilayete verilememiş ise de, Erzurum Kızılay'ından Dr. Salim vasıtası ile getirilmiş bir miktar para kullanılmıştır. Ziraat Bankası'nın müfettişi nezaretinde kasalardan biri 31.12.1939'da çıkartılmıştır. Enkaz altından yaralı ve cesetlerin çıkarılması, yaralıların tedavi, iaşe ve sevki, hafif yaralıların pansumanları, ölülerin defni gibi işler Dr. Salim'in idaresindeki sıhhat ve yardım heyetlerine bırakılmış, doktor, sıhhi malzeme, çadır, yiyecek miktarı ilk günlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumdadır. Ankara'dan hazırlanmış bulunan birer doktor ile yeterli yardımcı personel ve malzemeden oluşan ikinci ve üçüncü ilkyardım ekipleri de 31.12.1939'da gece saat 23'de Erzincan'a ulaşmıştır. Mevsim ve iklim şartları çok zor ve soğuk olduğundan Erzincan'ın merkez köylerine sağlık yardımı daha geç başlamıştır. 31.12.1939'da civar köylere bir tarama ve arama ekibi gönderileceği IV. Umum Müfettişliğinden bildirilse de, Refahiye gibi fazla tahribata ve zarara uğrayan yerlere Erzincan'dan bir şey yapılamamıştır. Kemah hakkında İçişleri Bakanlığı'nın felaketin ilk günü Ankara'da aldığı bilgilerde bir yanlışlık olduğu anlaşılmıştır. Kemah'ta fazla bir hasar ve zayıat bulunmadığı, Kemah merkezinde ölü ve yaralı bulunmayıp köylerde o ana kadar 53 ölü, 76 yaralı tespit edildiği bildirilmiştir.

Refahiye'de 6 evin yıkıldığı, birçok evin oturulamayacak derecede hasara uğradığı, iki ölü ve bir yaralı bulunduğu, köylerinde 2150 kadar ölü, 510 yaralı tespit edilmiş, iki binden fazla evin yıkılmış olduğu anlaşılmıştır. Ilıç, Tercan ve Kemaliye'de büyük hasar oluşmadığı tespit edilmiştir.

2-İaşe işleri:

Erzincan'da dördüncü umumi müfettiş ve vali tarafından bir iaşe heyeti oluşturulmuş, emirlerine bir ambar tahsis edilmiştir. Her gün civar illerden her biri 2000 kilo ekmek sevk etmeye başlamış, bu suretle günde gelecek 6000 kilo ekmek ile ihtiyaç karşılanmaya başlanmıştır. Askeri ihtiyaçlar ise Erzurum'dan temin edilmeye başlanmıştır. İaşe heyeti emrinde dört dağıtım merkezi oluşturulmuş, böylelikle kimsenin aç kalmaması ve herkesin ihtiyaçlarının zamanında öğrenilebilmesi hedeflenmiştir. Halkın su ihtiyacını karşılamak için, kaybolmamış çeşmeler ıslah edilip etrafi temizlenmeye başlamıştır. Eksik olan kaşık, yemek tabağı gibi ihtiyaçların Erzurum'dan temin edileceği telefon muhaberesi ile anlaşılmış ve derhal gönderilmesi bildirilmiştir. Erzincan'da halka ait fırın-

lardan birisinin tamir ettirilerek 1.1.1940 tarihinden itibaren faaliyete geçirilmesi hedeflenmiştir.

3-İskân Durumu:

Erzurum'dan gönderilen, çoğunluğu askeriye'den karşılanan, demiryolları inşaatından verilen ve Kızılay'ın gönderdiği çadırlarla, Erzincan şehrinin çeşitli semtlerinde iskân kamplarının yapımına başlanmıştır. Fazla kalanlardan bir kısmının, sevki mümkün olursa, Refahiye'ye gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Halkın bir kısmı istasyondaki boş vagonlara yerleştirilmiş olduğundan, mevcut makas ve hatlarda manevra kabiliyeti azalmıştır. Bunların bir kısmı da hazırlanan çadırli kamplara alınarak bu sorun giderilmeye çalışılmıştır. Erzurum'dan yardım heyetinin getirdiği 18 kamyonla, Sivas ve Divriği'nden gönderilen kamyonlar işe, iskân işlerinde ve diğer hizmetlerde kullanılmaya başlanmıştır.

Erzincan felaketini haber alan ve burada yakınları ve alakaları bulunan birçok vatandaş trenle Erzincan'a gelmeye başlamıştır. 31.12.1939'da bu suretle 500 kişi Erzincan'a gelmiştir. Bunlar da, mevcut iskân sıkıntısını daha da arttırmıştır. Bunlardan birçoğu aileleri efradını ölmüş veya yaralı olarak sevk edilmiş bularak geri dönmek istemiştir. Erzincan ikliminin sert ve mevsim şartlarının zorluğuna bağlı olarak bilhassa daha kuvvetli soğukların Ocak ve Şubat aylarında yaşanması ihtimalinden dolayı, çadır altında bir kısım hastalıklara maruz kalabilecek olan halktan bir kısmının geçici olarak daha müsait yerlere gitmelerini kolaylaştırmak hedeflenmiştir. Sivas 1000, Divriği 1500 ve Kayseri 1000 nüfusu bir ay müddetle misafir etmeyi taahhüt etmişlerdir. Daha da ihtiyaç olması durumunda Hatay'dan da istifade etmek planlanmıştır. Halktan isteyenlerin bir kısmının buralara gönderilmeleri ve arzu edenlerin de memleketin diğer yerlerindeki akrabalarının yanlarına gitmelerini kolaylaştırmanın uygun olacağı belirtilmiştir.

Çalışma çağındaki çocuklarla, aileleri ölmüş kimsesiz kadınlardan iki yüzünü Malatya bez fabrikası çalıştırmak üzere almayı taahhüt etmiştir. Dördüncü umumi müfettişlik diğer milli fabrikalarla da görüşerek bir miktar daha kimsesiz kadın ve çocuk göndermeyi sağlamaya çalışmıştır. Gerek bunların sevklerini temin etmek ve gerek her gün akrabalarını aramak üzere çeşitli yerlerden Erzincan'a gelen yüzlerce vatandaşın geri dönüşlerini kolaylaştırmak üzere bir müddet için her gün Erzincan'dan iki, üç tren hareket ettirilmesinin zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Deprem sahasındaki demiryolu memurlarının birçoğu ailelerini ve bir kısım arkadaşlarını da kaybettiklerinden vazifeleri çoğalmış olmasına rağmen büyük bir feragatle gece ve gündüz aralıksız bir gayretle çalışmalarına devam etmiştir.

Erzincan'daki devlet memurları oldukça zor durumda kalmıştır. Hayatta kalanların bir kısmı ailelerinden bir veya bir kaçını kaybetmiş ve şaşkın bir hale

gelmişlerdir. İçişleri Bakanlığı bunları kademeli olarak bekâr memurlarla değişimine başlamıştır. Benzer şekilde devlet demiryolları da benzer bir uygulamaya gitmiştir. Adliye Vekâleti ve diğer Vekâletlerin de benzer tedbirler almasına yönelik merkezden istekte bulunulmuştur.

Hükümet memurları işlerini ancak çadırlarda yürütmeye başlamıştır. Memurların ikamet ve çalışması için gerek enkazdan istifade edilerek gerek hükümetçe gönderilecek inşaat malzemesiyle barakalar inşası öncelikli zorunluluk olmuştur. Erzincan'da çivi ve diğer her türlü inşaat malzemesi ile inşaat ustası sıkıntısı yaşanmaya başlamıştır. Kızılay'da eğer hazır portatif barakalar varsa hemen yerinde kurulmak üzere ustaları ile beraber gönderilmesi, hazır barakalar yoksa çivi, kereste ve diğer bilumum inşaat malzemesi ustaları ile yine Kızılay'ca derhal temin edilip gönderilmesi istenmiştir. Erzincan telgraf hattı şehrin içinden geçtiğinden tümü zarar görmüştür. Ordu müfettişliğinden alınan kablolarla bunların tamirine çalışılmış, telgrafhane bir çadırda faaliyete hazırlanmıştır. Erzincan'da askeri ve mülki güvenlik oluşturulmuştur. Erzincan'dan sevk edilen yaralıları yolda sıcak bir şey içirmek, pansumanlarını yapmak ve gerekli her türlü ilkyardımda bulunmak üzere Divriği'de oluşturulan yardım merkezi faydalı bir şekilde faaliyetine sürdürmüştür. 31.12.1939 akşamı saat 23'de İstanbul'dan gelen trenle yerli ve yabancı gazetecilerden ve sinemacılardan oluşan bir heyet Erzincan'a gelmiştir.

Afetin ilk anlarında Gümüşhane, Ordu, Giresun ve Kars illerinden güvenilir ve detaylı bilgi alınamamıştır. Trabzon, Erzurum, Artvin ve Rize illerinde hiçbir hasarın bulunmadığı öğrenilmiştir.²³

Başkumandanlık Karargâhından gönderilen 02.01.1940 tarihli telgrafta, Üçüncü Ordu Komutanlığının depremden sonra Erzincan'da yaptıkları ve yapmakta oldukları yardımlar telgrafın ekinde Başbakanlığa bildirilmiş ayrıca Tokat ve Erzurum Kolordu Komutanlıklarına emir verilerek depremde hasar gören Refahiye, Şebinkarahisar, Suşehri ve Reşadiye kazalarına giden yolların açılması için yardım edilmesinin emredildiği bildirilmiştir.²⁴

Ordu Müfettişi K. Orbay tarafından gönderilen 03.01.1940 tarihli telgrafta,

1-Deprem olduğu günden itibaren piyade ve topçu alaylarından dört yüz askerin enkaz altında kalan depremzedelere yardım ettikleri, şehirde çıkan yangını söndürmeye çalıştıkları, Sivas'tan gelen iki yüz amele ile birlikte Elazığ'dan gelen çadırları şehrin değişik yerlerine kurdukları, Sıhhat, Dâhiliye Vekilleri ve Cumhurbaşkanı'nın Erzincan'a gelmesi ve emir vermeleriyle enkazdan insan çıkarma işine ağırlık verildiği,

2- Subayların önemli eşyalarının çıkarılmaya çalışıldığı,

²³ BCA, 030 10 119.844.11.

²⁴ BCA, 030 10 119.844.12.1

3- Tehlikesiz olan yerlerde enkaz altındaki evrak ve dosyaların çıkarılması için bir kısım askerin ayrıldığı, tehlikeli yerlerin aranmasına istihkâm kıtasının gelmesiyle başlanacağı,

4-Bu yazının 02.01.1940 tarih ve 255 sayısı ile M.M.V. ve Genelkurmay Başkanlığına sunulduğu bildirilmiştir.²⁵

IV. Yaralıların ve Depremzedelerin Başka Şehirlere Sevkleri İle İlgili Telgraflar

Erzincan Valiliği'nin verdiği bilgilerden, nüfusun yaklaşık yüzde ellisinin ölü ve yüzde yirmisinin yaralı olduğu, kesin rakamların tespitine imkân olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum karşısında üç bin yaralı tahmini üzerinden, bunlardan bininin hastanede tedaviye ihtiyaç duyacağı tahminiyle şu tedbirler alınmıştır:

29.12.1939 da Erzincan'dan ayrılan 96 yaralı Diyarbakır'a, 29.12.1939 da Erzincan'dan ayrılan 104 yaralı 50'si Malatya, 54'ü Elazığ'a gönderilmiştir. Bunlar 30.12.1939 da Çetinkaya'dan geçip Malatya yoluna hareket etmişlerdir. Yol açılırsa 200 yaralı Erzurum'a, 100 yaralı Sivas'a, 100 yaralı Kayseri'ye, 200 yaralı Adana'ya, 100 yaralı Mersin'e, 100 yaralın da İskenderun ve Antakya'ya sevk edilmesi planlanmıştır.

Sivas ve Erzurum yolları açılmadığı takdirde, 6,7,8 numaralı kabileler 3,4 ve 5 numaralıların yerine alınarak yerlerine sevk edilmesi hedeflenmiştir. Bu hastanelerde azami hasta kabul edilecek şekilde gerektiğinde uygun binalardan da istifade ve yedek malzemenin tamamı kullanılmak suretiyle yer ihtiyacı valiliklere bildirilmiştir. Hastanelere yatırılmaları zorunlu görülen yaralı adedi daha fazla olursa, yeni düzenlemeler yapılması istenmiştir. Açıkta kalan aileler için:1500 nüfus Divriği Kazasına, 1000 nüfus Sivas Merkezine, 1000 nüfus Kayseri'ye misafir edilmesi, gerektiğinde Malatya, Elazığ ve Diyarbakır'a da depremzedeler gönderilmesi planlanmıştır.

Erzurum, Sivas, Elazığ, Malatya ve diğer civar illerden ekmek ve diğer yiyeceklerin trenlerle Erzincan'a gönderilmesi valiliklere bildirilmiştir. Sivas Valiliği'nden, Divriği halkının bağışladığı 400 kilo ekmek ile Sivas'tan 2136 kilo ekmek, 56 kilo pastırma, 20 kilo helva, 56 kilo zeytin ve 5 kilo peynir sevk edilmiştir. Tunceli İstasyonundan Erzincan'a eşya, erzak ve diğer ihtiyaçları karşılamak için de 200 yük hayvanının hemen Erzincan'a gönderilmesi Gümüşhane Vilayetine bildirilmiştir.²⁶

Başbakan tarafından gönderilen 29.12.1939 tarihli telgrafta, Sağlık ve İçişleri Bakanlarının Sivas'taki incelemeleri bittikten sonra Erzincan'a gitmeleri ve Hatay Valisi ile görüşülerek depremzedelerin yerleştirilmeleri için Ermeniler-

²⁵ BCA, 030.10.119.844.12.1

²⁶ BCA, 030 10 119.844.5.

den kalan evlerin durumları hakkında bilgi edinilmesi ve edinilen bilgilerin Başbakanlığa bildirilmesi istenmiştir.²⁷

Sağlık Bakanı Hulusi Alataş, Başbakan tarafından gönderilen telgrafta, Erzincan depreminde yaralananların ilk olarak Sivas'a gönderileceğinin öğrenildiği, Sivas'taki hastanelerin daha ne kadar hasta kabul edebileceğinin ve bundan sonra başka şehirlere sevk edilecek yaralı ve hastalar için Malatya, Elazığ, Diyarbakır şehirlerindeki hastanelerin durumlarının tespit edilmesi ve alınan kararların, verilen emirlerin Başbakan'a bildirilmesi istenmiştir.²⁸

V. Depremden Sonra Başka Şehirlere Giden Depremzedelerin Erzincan'a Dönüşleri İle İlgili Telgraflar

Maraş Valisi tarafından İçişleri Bakanlığı'na gönderilen 17.04.1940 tarihli telgrafta, Maraş'a yerleşen depremzedelerden çiftçi olanların tarım mevsimi geldiği için Yüksek Vekâletin 29.03.1940 tarih ve 783 sayılı yazısına istinaden, 140 kişi Kızılay hesabına Erzincan'a gönderilmiştir. Ayrıca Erzincan depremzedelerinden olup çiftçilikle uğraşmayan Temel oğlu Abdullah ve üç kardeşi Erzincan'da yıkılan evlerinin enkazdan kalanları toplamak için Valiliğe verdikleri dilekçeyle Erzincan'a dönmek istemiştir. Bu aile ve bu durumda olan depremzedelerin Kızılay hesabına gönderilmesi hakkında İçişleri Bakanlığı'nın görüşleri sorulmuştur.²⁹

İçel Valisi Sahip Öрге tarafından 08.06.1940 tarihli ve 1122 sayılı yazıya cevaben gönderilen telgrafta, Kızılay hesabından Erzincan'a gönderilecek depremzedelerden bazılarının Erzincan yerine yine Kızılay hesabından akrabalarının bulunduğu başka şehirlere gitmek istedikleri, bu durumun uygun olup olmadığı ve Erzincan'a dönecek olanların aldıkları iâşe ve iskân yardımlarının 30 Haziran'dan itibaren kesilmesinden dolayı mağdur olacaklarını düşündükleri ve bu nedenle herkesin Erzincan'a dönmesinden sonra yardım paralarının kesilmesini istedikleri bildirilmiştir.³⁰

Başvekalet Müsteşarı B. Kutay tarafından 15.06.1940 tarih ve 1966/806/7229 sayılı yazıya cevap olarak gönderilen 17.06.1940 tarihli telgrafta,

1-Buldukları şehirlerden Erzincan'a geri dönecek olan depremzedelerin yol masraflarının Kızılay tarafından ödeneceği ve Erzincan'a dönmek istemeyip başka şehirlere gitmek isteyenlerin yol masraflarının Kızılay tarafından ödenmeyeceği,

²⁷ BCA, 030 10 119.843.8.

²⁸ BCA, 030 10 119.843.10.1

²⁹ BCA, 030 10 119.845.17.2

³⁰ BCA, 030 01 121.771.3.19

2-Haziran ayından sonra depremzedelerin iâşe ve iskân masraflarının Erzincan Valiliği tarafından karşılanacağı ve Temmuz ayında ödeme yapılmayacağı bildirilmiştir.³¹

İçel Valisi Sahip Örgе tarafından merkeze gönderilen telgrafta, Erzincan Valiliği ile yapılan görüşmeyle Erzincan'a dönecek depremzedelerin otuzar kişilik gruplar halinde birer hafta arayla gönderilmelerinin istendiği, dönüşlerin 20 Haziran'da başlamasından dolayı Haziran ayında iki grubun dönebileceği geriye kalan üç grubunda ancak Temmuz ayı içerisinde Erzincan'a dönebileceklerinden, 1 Temmuz 1940 tarihinde kesilecek olan iâşe ve kira yardımlarının depremzedelerin hepsinin Erzincan'a döndükten sonra kesilmesinin daha uygun olacağı bildirilmiştir.³²

Gaziantep Valisi tarafından gönderilen 21.06.1940 tarihli telgrafta, Erzincan depremzedelerinin Mayıs ayı yevmiyelerinin ödendiği ve Haziran ayı yevmiyeleri için iki bin beş yüz elli lira gönderilmesi istenmiştir. Ayrıca 30 Haziran 1940 tarihinden sonra depremzedelere yapılan yardımların sona ermesinden dolayı Gaziantep'ten Erzincan'a dönecek olan (360) depremzedelerin kendilerinin ve yanlarındaki eşyaların Narlı tren istasyonuna kadar taşınabilmesi için 38 kamyonun kiralanması gerektiği, bir kamyonun on beş lira olduğu ve toplamda beş yüz liraya ihtiyaç duyulduğu bildirilmiştir.³³

Başbakanlık Müsteşarı tarafından gönderilen 25.06.1940 tarihli telgrafta, Gaziantep'ten Erzincan'a dönecek olan (360) depremzedelerin Gaziantep'ten Narlı istasyonuna kadar nakilleri için gereken beş yüz liranın Ziraat Bankası aracılığıyla hemen gönderilmesi Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi Reisliğinden istenmiştir.³⁴

Başbakanlık Müsteşarı tarafından 21.06.1940 tarih ve 291 sayılı yazıya cevap olarak gönderilen telgrafta, depremzedelerin Erzincan'a gönderilmeleri için gerekli kamyonların ücreti olarak istenilen 500 liranın Ziraat Bankası aracılığıyla ödenmesi için Kızılay Umumi Merkezi Reisliğine bilgi verildiği ve gönderilen paranın yerine ulaştığında bilgi verilmesi istenmiştir.³⁵ Kızılay C. Umumi Merkezi tarafından gönderilen telgrafta, Urfa'da bulunan Erzincan depremzedelerinin geri dönüşleri için talep edilen paranın telgraf havalesiyle Ziraat Bankası'na gönderildiği bildirilmiştir.³⁶ Hatay Vali Vekili tarafından gönderilen telgrafta Erzincan'a geri dönecek 2666 depremzedenin Haziran ayı iâşeleri ve yol masrafları için gerekli olan paranın gönderilmesi istenmiştir.³⁷

³¹ BCA, 030 01 121.771.3.18.

³² BCA, 030 01 121.771.3.6

³³ BCA, 030 01 121.771.1.12

³⁴ BCA, 030 01 121.771.1.10.

³⁵ BCA, 030 01 121.771.1.10.

³⁶ BCA 030 01 121.771.1.11

³⁷ BCA 030 01 121.771.1.9

Başbakanlık Müsteşarı tarafından gönderilen 27.06.1940 tarihli telgrafta, Hatay'dan Erzincan'a dönecek olan (2666) depremzedelerin Haziran ayı ev kiralari ve yol masraflari için yedi bin liranın Ziraat Bankası aracılığı ile Hatay Valiliğine gönderilmesi Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi Reisliğinden istenmiştir.³⁸ Başbakanlık Müsteşarı tarafından 27.06.1940 tarih ve 7315/594 sayılı yazıya cevap olarak gönderilen telgrafta, Erzincan'a gönderilecek (2666) depremzedelerin yol masraflari için gerekli paranın Ziraat Bankası aracılığıyla ödenmesi için Kızılay Umumi Merkezi Reisliğine bilgi verildiği ve gönderilen paranın yerine ulaştığında bilgi verilmesi istenmiştir.³⁹

Zihni Halavud tarafından (29.06.1940) tarihinde gönderilen telgrafta, Erzincan depremzedelerinden olan Zihni Halavud ve ailesinin belirlenen tarihte Erzincan'a dönmek istedikleri fakat eşinin doğum yapması ve dispanser ebisinin 40 gün boyunca gidemeyeceğini söylemesi nedeniyle aileden üç kişinin Erzincan'a gideceği üç kişinin kalacağını belirtmiştir. Ayrıca fazladan kaldıkları süre boyunca yardımın devam etmesini ve bir ay sonra Erzincan'a gönderilmek istemektedir.⁴⁰ İçel Valisi tarafından Başbakanlığa (06.08.1940) tarihinde gönderilen telgrafta, Erzincan depremzedelerinden olan Zihni Halavud'un eşinin iyileştiği ve Tarsus'ta fazladan kaldığı günlerin ve Erzincan'a dönüş masraflarının ödenmesi için izin istenmiştir.⁴¹ Başbakanlık Müsteşarı tarafından İçel Valiliğine (13.08.1940) tarihinde 6.08.1940 tarih ve 988/7388 sayılı yazıya cevap olarak gönderilen telgrafta, Zihni Halavud'un eşi hakkında yapılması gerekenin 06.08.1940 tarih ve 1377 sayılı yazı ile bildirildiği, Zihni Halavud'un eşine verilen rapor doğrultusunda Tarsus'ta kaldıkları sürelerde iâşe bedelinin yardım için ayrılan paradan ödenmesi ve Erzincan'a varana kadar yol masraflarının peşin olarak ödenmeyerek Kızılay hesabına bir belge verilerek Erzincan'a gönderilmelerinin uygun olduğu bildirilmiştir.⁴²

Vali Dr. S. Türel tarafından Başbakanlığa gönderilen telgrafta, Erzincan'a geri dönen depremzedelerin sayılarının artması nedeniyle mevcut çadırların azaldığı, Kızılay Merkezi'nin 10.06.1940 tarih ve 17786 sayılı yazı ile depremzedeler için gönderileceği bildirilen 900 tanesi Etimesgut'tan ve 100 tanesi Sivas'tan gelmesi gereken çadırların 500 tanesinin geldiği, gönderilmeyen 500 çadırın acilen gönderilmesi için izin istenmiştir. Ayrıca bu telgraf Kızılay Umumi Merkezi'ne de gönderilmiştir.⁴³

İstanbul Valisi tarafından Başbakanlığa gönderilen telgrafta, seneler önce Erzincan'dan İstanbul'a gelerek yerleşmiş olanların ve depremden sonra kendi isteğiyle İstanbul'a gelenlerin şimdi Erzincan'a dönmek istedikleri ve bu du-

³⁸ BCA, 030 01 121.771.1.7.

³⁹ BCA 030 01 121.771.1.7

⁴⁰ BCA 030 01 121.771.3.17

⁴¹ BCA, 030 01 121.771.3.2.

⁴² BCA, 030 01 121.771.3.3.

⁴³ BCA 030 01 121.771.1.4

rumda olanların Erzincan'a gönderilip gönderilmeyeceği hususunda görüş sorulmuştur.⁴⁴ Başbakanlık Müsteşarı tarafından 01.07.1940 tarihli yazıya cevap olarak gönderilen telgrafta, yıllar önce Erzincan'dan gelerek İstanbul'a yerleşenlerin 08.06.1940 tarih ve 1122 sayılı Başbakanlık yazısında belirtilen Kızılay hesabına Erzincan'a gönderileceklere dahil olmadıkları bildirilmiştir.⁴⁵

Başbakanlık Müsteşarı tarafından, Kızılay Cemiyeti Genel Başkanlığı'na (02.07.1940) gönderilen telgrafta, Erzincan'a geri dönecek olan depremzedelerin barınmaları için 10.06.1940 tarih ve 17786 sayılı yazı ile 900 tanesi Etimesgut'tan 100 tanesi Sivas'tan olmak üzere 1000 çadırın gönderileceği bildirilmiş fakat henüz 500 tanesinin gönderildiği, diğer şehirlerde bulunan depremzedelerin 01.07.1940 tarihinden itibaren Erzincan'a dönecekleri için 500 çadırın acilen Erzincan'a gönderilmesi istenmiştir.⁴⁶

Erzincan Valiliği'nin 02.07.1940 tarih ve 33 sayılı yazısıyla 500 çadır daha istemesi nedeniyle ambarda bulunan 300 çadır ve tedarik edilecek 200 çadırın da en kısa zamanda Erzincan Valiliği'ne gönderileceği ve bu durum Erzincan Valiliği'ne 04.07.1940 tarihli ve 1639 sayılı telgrafla bildirilmiştir.⁴⁷ Hatay Vali Vekili tarafından Başbakanlığa (09.07.1940) tarihinde gönderilen telgrafta, Hatay'dan Erzincan'a dönecek olan depremzedelerin ihtiyaçları için Ziraat Bankası'na gönderilen yedi bin liranın alındığı bildirilmiştir.⁴⁸ İçel Valisi tarafından Başbakanlığa (12.07.1940) tarihinde gönderilen telgrafta, Tarsus ve Mersin'e gelen depremzedelerden dokuz ailenin iş edinerek bu şehre yerleştikleri bildirilmiştir.⁴⁹

İstanbul Valisi tarafından Başbakanlığa (16.07.1940) tarihinde gönderilen telgrafta, aileleri Erzincan'a dönen depremzede öğrencilerin ailelerinden yardım alamadıkları için ve hastalıkları sebebiyle Erzincan'a dönemeyip İstanbul'da kalmaları gereken depremzedelerin yardımların devam etmesini istedikleri Başbakanlığa bildirilmiş ve bu durumda olanlar için ne yapılması gerektiği hakkında görüş sorulmuştur.⁵⁰ İstanbul Valisi tarafından Başbakanlığa (22.07.1940) tarihinde gönderilen telgrafta, depremden sonra İstanbul'a çalışmaya gelen Erzincanlı depremzedelerin geri dönmek istedikleri bildirilmiş ve bu durumda olanlar için ne yapılması gerektiği hakkında görüş sorulmuştur.⁵¹ Başbakanlık Müsteşarı tarafından İstanbul Valiliğine (09.08.1940) tarihinde 18.07.1940 tarihli ve 4472/1290 sayılı yazıya cevap olarak gönderilen telgrafta, İstanbul'da bulunan depremzedelere 08.06.1940 tarihli ve 1122 sayılı yazıyla 30.06.1940 tarihine kadar yardım yapılacağına karar bağlandığı, İstanbul'da okula gittikleri

⁴⁴ BCA 030 01 121.771.2.8

⁴⁵ BCA, 030 01 121.771.2.7

⁴⁶ BCA, 030 01 121.771.1.3

⁴⁷ BCA, 030 01 121.771.1.2

⁴⁸ BCA, 030 01 121.771.1.5

⁴⁹ BCA,030 01 121.771.3.14

⁵⁰ BCA,030 01 121.121.2.5

⁵¹ BCA, 030 01 121.771.2.4

için Erzincan'a geri dönmeyen çocuklara yardım yapılmayacağı, hasta olup da Erzincan'a dönemeyenlerin resmi rapor doğrultusunda iyileşene kadar yardım yapılacağı ve iyileşenlerin yardımlarının kesilerek isteyenlerin Erzincan'a dönebilecekleri bildirilmiştir.⁵²

Başbakanlık Müsteşarı tarafından 20.07.1940 tarihli ve 1528/2415 sayılı yazıya cevap olarak gönderilen telgrafta, depremden sonra İstanbul'a çalışmak için gelip şimdi geri dönmek isteyenlerinde Erzincan'a döndüklerinde yardım istememek şartıyla Kızılay hesabına gönderilebilecekleri ve bu durumda olan depremzedelerin kimlik bilgilerinin Erzincan Valiliği'ne bildirilmesi istenmiştir.⁵³

Kaymakam Hüsnü Arı tarafından gönderilen telgrafta, Erzincan depremzedelerinden olan Dursun Kaygısız oğlu Tevfik'in dilekçesi İçel Valiliğe sunulmuş ve görüş sorulmuştur.⁵⁴ Erzincan depremzedelerinden Dursun Kaygısız'ın (17.07.1940) tarihinde gönderdiği telgrafta, 4 kişilik bir aile oldukları, bir babasının olduğu ve geldiklerinden beri hasta olduğu, Erzincan'a geri dönüşler yapıldığı zaman Erzincan'ın henüz yaşamaya uygun olmadığını düşündüklerinden dönmedikleri fakat şimdi ise şehrin havasının kendilerine iyi gelmediği için Erzincan'a dönmelerine izin verilmesini istemiştir.⁵⁵

Seyhan Valisi tarafından Başbakanlığa 08.06.1940 tarihli ve 1122 sayılı yazıya cevaben gönderilen telgrafta, depremden sonra Seyhan'a yerleştirilen depremzedelerin Erzincan'a dönüşlerinin tamamlandığı, Seyhan'da bulunan 644 depremzededen 41 kişinin Erzincan'a dönmedikleri ve Seyhan'a yerleşmiş oldukları bildirilmiştir.⁵⁶

İçel Valisi tarafından Başbakanlığa (01.08.1940) tarihinde 30.07.1940 tarihli ve 1354 sayılı yazıya cevap olarak gönderilen telgrafta,

1-Daha önce gönderilen 19.6.1940 tarih ve 815/7238 sayılı telgrafa cevap gelmediği için Mersin ve Tarsus'ta bulunan Erzincan depremzedelerinin 1 Temmuz 1940 tarihinde Erzincan'a gönderildiği, ayrıca kendi isteğiyle Tarsus'ta kalan ve şimdi Erzincan'a dönmek isteyen Tevfik'in isteği hakkında görüş sorulduğu ve cevap gelmediği için de Erzincan'a gönderilmediği,

2-Bebekleri olduğu için Erzincan'a dönemeyen Ali oğlu Zihni ve ailesinin 40 günlük raporlu oldukları süre zarfında ihtiyaçları için gereken paranın ödenmesi hususu sorulmuş, cevap alınmadığı için depremzedelere Temmuz ayı içinde hiçbir ödeme yapılmadığı,

⁵² BCA, 030 01 121.771.2.2

⁵³ BCA, 030 01 121.771.2.3

⁵⁴ BCA, 030 01 121.771.3.12

⁵⁵ BCA, 030 01 121.771.3.13

⁵⁶ BCA 030 01 121.771.2.6

4-İkinci ve üçüncü maddelerde depremzedeler için gereken yardıma izin verilmesi durumunda Temmuz ayı için gereken ödemelerin tespit edileceğinden Başvekaletin görüşünün bildirilmesi istenmiştir.⁵⁷

Başbakanlık Müsteşarı tarafından İçel Valiliğine (05.08.1940) tarihinde 01.08.1940 tarih ve 761/7381 sayılı yazıya cevap olarak gönderilen telgrafta, 27.07.1940 tarih ve 960/7365 sayılı dilekçesiyle Erzincan'a gönderilmek isteyen Tevfik Kaygısız'ın iade işlemlerinin son bulması nedeniyle Kızılay hesabına gönderilemeyeceğinin 31.07.1940 tarih ve 1358 sayılı yazı ile bildirildiği, 03.07.1940 tarih ve 874/7292 sayılı Valiliğin yazısıyla Zihni Halavud'un eşinin tedaviye ihtiyacı olduğu anlaşıldığından tedavisi bitene kadar yardıma devam edilmesinin uygun olduğu bildirilmiştir.⁵⁸

Kızılay Cemiyeti Genel Merkezi tarafından Başbakanlığa (13.09.1941) tarihinde gönderilen telgrafta, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Kızılay Genel Merkezine gönderdiği Erzincan'da depremde ailelerini kaybeden kimsesiz çocuklarla ilgili Başbakanlığa bilgi verilmiştir. Erzincan Milletvekili Salih Başotac'ın Erzincan'da yaptığı gezide depremde anne ve babalarını kaybetmiş 100 kadar çocuğun bulunduğu, bu çocukların sefalet çekmemeleri için Kızılay tarafından himaye altına alınmalarının uygun olacağını ve gereğinin yapılmasını Kızılay Cemiyetine bildirmiştir. Kızılay Cemiyeti Genel Başkanı, eğitim ve bakım masrafları Kızılay tarafından karşılanan farklı şehirlerde 168 çocuğun olduğunu, bu çocukların 1941-1942 ders yılı için masraflarının yirmi bin lira olduğunu, Erzincanlı depremde 100 çocuk için 1941-1942 yılları arasında bütün masrafları için tahminen yirmi bin liraya ihtiyaç duyulacağı bu nedenle himayelerinde bulunan 168 çocuk ve 100 depremde çocuk için gelecek yıllarda gerekli olacak 40-50 bin lira için verilecek devlet izninin yazılı olarak bildirilmesini istemiştir.⁵⁹

VI. Sonuç

Cumhuriyet tarihinin en büyük felaketlerinden biri olan 1939 Erzincan Depremi binlerce kişinin ölümüne, yaralanmasına ve evsiz kalmasına sebep olmuştur. Etki alanı çok geniş olan deprem, Erzincan ile birlikte birçok şehirde de yıkıcı etki yapmıştır. 1939 Erzincan Depremi'nde Ankara ile Erzincan arasındaki bağlantıyı sağlayan en önemli iletişim aracı telgraf olmuştur. Depremden sonra Erzincan'ın durumu, can ve mal kayıpları, gerekli ihtiyaçlar, alınan kararlar ve yapılacak yardımlar gibi birçok husus telgraflar aracılığıyla ilgili yerlere bildirilmiştir.

Bu telgraf yazışmaları genellikle Başbakanlık, İçişleri ve Sağlık Bakanlıkları, Kızılay ve Erzincan Valiliği arasında olmuştur. Bunların yanı sıra göç eden

⁵⁷ BCA, 030 01 121.771.3.4

⁵⁸ BCA, 030 01 121.771.3.3.

⁵⁹ BCA, 030 10 0 0 179.235.5.

depremzedelerin yerleştiği şehirlerin valilikleri depremzedelerle ilgili sorunların telgraf yoluyla bildirmişlerdir. Hatta bazen de depremzedeler isteklerini şahsen telgraf yoluyla arz etmişlerdir.

Deprem 27.12.1939 tarihinde gece saat iki civarlarında gerçekleşmiştir. Türkiye, depremi telgraf hatlarının hasar görmesi nedeniyle, Erzincan Valisinin sabah Kemah Dumanlı istasyonundan çektiği telgraftan öğrenmiştir. 27 Aralık 1939 tarihinde çekilen ilk telgrafta, gece çok şiddetli bir deprem olduğu, binaların büyük çoğunluğunun yıkıldığı, çok sayıda insanın öldüğü ve yaralandığı, ayrıca enkaz altında kurtarılmayı bekleyen insanlar olduğu ve şehirde yer yer yangınlar çıktığı bildirilmiştir.

Alınan telgraftan sonra devlet sahip olduğu imkânlarla depremin ilk günü deprem bölgesine yardım ulaştırmaya çalışmış fakat depremin etki alanının geniş olması ve ağır kış şartları bu durumu zorlaştırmıştır. Merkezi hükümet bölgedeki valilerin ve umumi müfettişlerin Erzincan'a yardım konusunda dikkatini çekerek, ihtiyaç duyulan malzemelerin temin edilmeleri için civar illerin harekete geçmesini istemiştir.

28 Aralık 1939 tarihinde İçişleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanları durumu tetkik etmek, yardım götürmek için yola çıkmışlar fakat depremin demir yollarını bozması ve yoğun kar yağışının yolları kapatması nedeniyle ancak 31 Aralık günü saat 11.00'de Erzincan'a ulaşabilmişlerdir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Erzincan'da ilk görünen vaziyetin tüyler ürpertici olduğunu ve sağlam bir binanın kalmadığını Başbakanlığa bildirmiştir.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bakanların gecikmeli gelmesinden dolayı bakanlarla aynı gün saat 14.00'de Erzincan'a gelmiştir. Milli Şef ilk olarak yaralıların tedavi edildiği yerleri ziyaret etmiş, daha sonra şehri gezerek halkla görüşmüştür.

Depremin ilk günü Erzincan'a yardım ulaşamadığı için eldeki imkânlarla öncelikle enkazlar kaldırılmaya ve yaralılar tedavi edilmeye çalışılmıştır. Tren istasyonunun sağlam kalan bölümlerine yataklar yerleştirilerek hastane olarak kullanılmaya başlanmış ve yaralılar burada tedavi edilmiştir. Depremin ikinci günü Erzincan'a ilk yardım Erzurum'dan gelmiştir. Erzurum Sıhhat Müdürü Dr. Salim ve yardım heyeti yanlarında yardım malzemeleriyle Erzincan'a ulaşmışlardır. Yolların açılmasıyla diğer çevre illerden de Erzincan'a her türlü yardım gelmeye başlamıştır. Bakanlarında Erzincan'a gelmesiyle kurtarma çalışmaları daha düzenli bir hal almıştır. İşlerin verimli yürütülebilmesi için Dr. Salim'in başkanlığında bir heyet kurulmuştur. Bu heyet enkaz altından cesetlerin çıkarılması ve defni, yaralıların tedavisi, Erzincan'da tedavi edilemeyen depremzedelerin çevre illere sevki gibi hususları düzenli olarak yürütmeye çalışmıştır. Ayrıca gelen yardımların herkese ulaştırılabilmesi için bir iâşe heyeti de kurulmuştur. Bu heyet de Erzincan'a her gün gelen ekmeklerin ve yiyeceklerin düzenli olarak dağıtımını sağlamıştır.

Depremın şiddetinin ve etki alanının büyük olması kırsal bölgelere ulaşımı zorlaştırmıştır. Erzincan'ın ilçe ve köylerine depremden 3-4 gün sonra ilk müdahaleler yapılabilmektedir. Ayrıca 27 Aralık gecesi yaşanan deprem Erzincan ile birlikte Erzurum, Sivas, Gümüşhane, Tunceli, Amasya, Tokat, Yozgat, Trabzon, Giresun, Samsun gibi pek çok şehirde etkisini göstermiştir. Erzincan'dan sonra depremden en çok etkilenen şehir Tokat, Ordu, Giresun, Trabzon, Sivas, Amasya ve Gümüşhane olmuştur. Devlet elindeki imkânlarla can ve mal kayıpları yaşanan bu şehirlere de yardım yapmıştır.

Deprem bölgesine yardımlar Kızılay aracılığıyla yapılmıştır. Kızılay depremin ilk gününden itibaren depremzedelere para, çadır, battaniye, giyecek ve yiyecek yardımı yapmıştır. Depremzedelerin barınması için Kızılay'ın gönderdiği çadırlarla iskân kampları kurulmuş, bu kampların yanlarına sahra tuvaletleri yapılmıştır. Erzincan'da açıkta kalan depremzedelerin bir kısmı soğuk havadan zarar görmemeleri için diğer illere gönderilmişlerdir. Bu iller Hatay, Mersin, Tarsus, Seyhan, Malatya, Gaziantep, Kayseri, Sivas, Şanlıurfa ve Kahramanmaraş'tır. Depremzedelerin yol masrafları, kira ve günlük işleri Haziran ayına kadar Kızılay hesabından devlet tarafından karşılanmıştır. Kendi arzusuyla başka şehirlere gidenler ve devletin belirlediği yerlere gidenlerin 1 Temmuz 1940 tarihinden itibaren gruplar halinde Erzincan'a dönmelerine karar verilmiştir. Erzincan'da bağı bahçesi olan, gittiği şehrin havasına alışamayan depremzedelerde artık Erzincan'a dönmek istemişlerdir. Bazı depremzedelerde gittikleri şehirlerle kalmak istemişler ve oralara yerleşmişlerdir. Erzincan'a dönmek isteyip de hasta olduklarından dolayı dönemeyenler rapor ile durumlarını beyan etmiş ve onların iyileştikten sonra sevk edilmelerine karar verilmiştir. 30 Haziran 1940 tarihine kadar geri dönenlerin yol, işe ve diğer bütün masrafları Kızılay tarafından karşılanmış bu tarihten sonra dönmek isteyenlerin masrafları karşılanmamıştır. Ayrıca bazı depremzedeler buldukları şehirlerden Erzincan'a değil de akrabalarının oldukları başka şehirlere gitmek ve masraflarının Kızılay hesabından ödenmesini istemiş fakat kabul edilmemiştir. Aileleri İstanbul'dan Erzincan'a dönen ve İstanbul'da okuyan öğrenciler masraflarının devlet tarafından karşılanması istemişler fakat bu öğrencilere 30 Haziran tarihine kadar yardım yapılabileceği eğer isterlerse Erzincan'a dönüş masraflarının karşılanabileceği kendilerine bildirilmiştir. Bunların yanı sıra Kızılay, anne ve babası ölmüş kimsesi kalmamış çocukları himayesine almış, bu çocukların bakım ve okul masrafları Kızılay tarafından karşılanmıştır. Erzincan'a dönen depremzedelerin açıkta kalmamaları için Kızılay ambarlarından çok sayıda çadır gönderilmiştir.

Devlet yaşanan bu felaketten sonra deprem bölgesinde asayışı sağlamak ve depremzedelere yardım için bir dizi kararname çıkarmıştır. İlk çıkarılan kararname Erzincan'a gidilmesinin ve demiryolu vasıtasıyla yolcu naklinin men edilmesidir. Depremin duyulmasından sonra birçok kişi Erzincan'daki yakınlarını bulmak için Erzincan' gelmişlerdir. Bu da zaten sıkıntılı olan barınma, yi-

yecek gibi ihtiyaçların artmasına sebep olmuştur. Bu nedenle Erzincan'a seyahat yasaklanmıştır. Deprem bölgesinde ceza hükümleriyle tevkif kararlarının infazının ertelenmesine yönelik kararnameye bağlı listeye, Refahiye ve Kemah kazalarını da eklenmiştir. Ayrıca kararnamelerle depremden etkilenenlerin ekli olduğu cetvel ihtiyaca göre genişletilmiş ilk başta eklenmeyen bazı şehir, kaza ve köyler bu cetvele eklenmiştir. Bazı şehirlerin cetvele sonradan eklenmesi devletin depremin vahametini depremin ilk günlerinden anlayamadığını ve taşra ile merkez arasındaki iletişim sıkıntısını göstermektedir.

28 Şubat 1940 tarihinde kabul edilen kararname ile depremden zarar görmüş bölgelerdeki memur ve müstahdemlerden yardıma muhtaç olanları tespit edilerek mevcut maaşlarının iki, emekli ve yetimlere üç, henüz tahsis muamelesi yapılmamış yetimlere ise yetim maaşına veya ikramiyeye mesnet olan memuriyet maaşının iki katının avans olarak verilmesine karar verilmiştir. Erzincan'da yaşanan sıkıntıların giderilmesi için 15 Haziran 1940 tarihinde Erzincan Belediye Reisliğinin Vali uhdesine geçmesine karar verilmiştir.

Kaynaklar

- Akkan, E. (1961). Erzincan Ovasında Son Tektonik Hareketler ve Bunların Morfolojideki Tesiri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 21, 123-139.
- Aytemiz, C. (2012). 1939 Erzincan Depremi ve Yeni Şehir Fay Hattı Üzerine Nasıl Kuruldu. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Dinç, F. (2016). Ulus Gazetesine Göre 1939 Erzincan Depremi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 1-21.
- Dündar, A. (2019). 1939 Erzincan Depremi ve “Destan-ı Zelzele. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 759-778.
- ERGÜNAY, Oktay, “Türkiye'nin Afet Profili” TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı 5-7 Aralık 2007, İMO Kongre ve Kültür Merkezi, 1-14, Ankara.
- GÖKÇE, Oktay, ÖZDEN, Şeyda ve DEMİR, Ahmet, “Türkiye’de Afetlerin Mekânsalve İstatistiksel Dağılımı Afet Bilgileri Envanteri”, T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Afet Etüt ve Hasar Tespit Daire Başkanlığı, Ankara, s.5, 2008.
- Gül, A. & Başbüyük, A. (2011). *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Erzincan Kazası*. (1. Baskı), Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Haçın, İ. (2014). 1939 Erzincan Büyük Depremi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 30(88), 37-70.
- Kızıloğlu, F, M., Okuroğlu, M. & Örüng, İ. (2006). Kırsal Yerleşimler ve Doğal Afetler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 53-58.

KÖSE, Resul, “1939 Büyük Anadolu Depremi ve Uluslararası İnsani Yardım Seferberliği”, Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu, Bildiriler Cilt 5, 26-28 Eylül 2019, Erzincan, s.510-538.

Şahin, C. & Sipahioğlu, Ş. (2007). *Doğal Afetler ve Türkiye*. (3.Baskı), Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

TUNÇ, Bilal ve DEMİR, Ömer, “1935 Nüfus Sayımında Erzincan Nüfusunun Potansiyeli”, Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu, Bildiriler Cilt 5, 26-28 Eylül 2019, Erzincan, s.467-476.

Tuygun, Ü. (1992). *1992 Erzincan Zلزlesi*. (2. Baskı), Ankara: Aydoğdu Ofset.

Yavuz, E. (2017). *1939 Erzincan Depremi: Erzincan ve Bölgeye Etkisi*. (1.Baskı)İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.

Arşiv Belgeleri: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.

BCA, 030 10 119.843.4.
BCA, 030 01 77.482.5.5.
BCA, 030 01 77.482.5.3.
BCA, 030 01 77.482.5.
BCA, 030 10 178.234.5.1.
BCA, 030 10 178.234.5.2.
BCA, 030 10 178.234.5.3.
BCA, 030 10 178.234.5.1.
BCA, 030 10 119.843.9.1.
BCA, 030 10 199.844.5.2.
BCA, 030 10 119.844.11.
BCA, 030 10 119.844.12.1.
BCA, 030.10.119.844.12.1.
BCA, 030 10 119.844.5.
BCA, 030 10 119.843.8.
BCA, 030 10 119.843.10.1.
BCA, 030 10 119.845.17.2.
BCA, 030 10 119.845.17.1.
BCA, 030 01 121.771.3.19.
BCA, 030 01 121.771.3.18.
BCA, 030 01 121.771.3.6.
BCA, 030 01 121.771.1.12.
BCA, 030 01 121.771.1.10.
BCA, 030 01 121.771.1.10.
BCA, 030 01 121.771.1.11.
BCA, 030 01 121.771.1.9.

BCA, 030 01 121.771.1.7.
BCA, 030 01 121.771.1.7.
BCA, 030 01 121.771.3.17.
BCA, 030 01 121.771.3.2.
BCA, 030 01 121.771.3.3.
BCA, 030 01 121.771.1.6.
BCA, 030 01 121.771.1.6.
BCA, 030 01 121.771.1.4.
BCA, 030 01 121.771.2.8.
BCA, 030 01 121.771.2.7.
BCA, 030 01 121.771.1.3.
BCA, 030 01 121.771. 3.11.
BCA, 030 01 121.771.1.2.
BCA, 030 01 121.771.1.5.
BCA, 030 01 121.771.1.1.
BCA,030 01 121.771.3.14.
BCA,030 01 121.121.2.5.
BCA, 030 01 121.771.3.12.
BCA, 030 01 121.771.3.13.
BCA, 030 01 121.771.2.6.
BCA, 030 01 121.771.2.4.
BCA, 030 01 121.771.2.3.
BCA, 030 01 121.771.3.11.
BCA, 030 01 121. 771.3.5.
BCA, 030 01 121.771.3.10.
BCA, 030 01 121.771.3.4.
BCA, 030 01 121.771.3.3.
BCA, 030 01 121.771.2.2.
BCA, 030 10 0 0 179.235.5.

İnternet Kaynakları

<https://erzincan.ktb.gov.tr/TR-57382/tarihce.html> 10.03.2020